

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-7>

HUMANITARIAN STRATEGIES OF LANGUAGE MEANING: CULTURAL ANTHROPOLOGICAL AND SOCIAL ASPECTS

ГУМАНІТАРНІ СТРАТЕГІЇ МОВНИХ ЗНАЧЕНЬ: КУЛЬТУР-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Chernenko V. O.

Ph.D.,

*Associate Professor at the Department
of Art Education and Humanitarian
Disciplines*

Kharkiv National Kotlyarevsky

University of Arts

Kharkiv, Ukraine

Черненко В. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецької освіти

та гуманітарних дисциплін

Харківський національний

університет мистецтв

імені І. П. Котляревського

м. Харків, Україна

Античний філософ класичної давньогрецької традиції Сократ зазначав, що людину можна побачити через її розмову, тобто, розмовний чинник «проявляє» суб'єкта, контури його природної тілесності. В аспекті надлишковості мова стає поза-тілесною сутністю, «синтетичним зором», який вступає в конкурентні відносини з фізичною обмеженістю. Використовуючи процедуру «майєвтики» [1], людина виходить на шлях пошуку істини. Процес мислення для людського «я» стає однією з його головних «візитівок» та якісних ознак від тваринного світу. Пліч-о-пліч з актом народження думки знаходиться лінгвістичний вимір буття. Так, завдяки мовному дару, людина набула спроможність визначати речі (предмети), події з подальшою інтерпретацією значень. Дана специфіка виводить людську природу з суто біологічного простору та розкриває особливості мовних інтерпретацій в поліваріативному середовищі: символічному, релігійному, ідеологічному, аксіологічному тощо. Людина приречена розмовляти – з собою, в діалозі з Іншим; як і свобода, мова має властивість накладати свої обмеження та одночасно створювати нові можливості щодо свого функціонування. Головне випробування раціональності та етичного виміру індивіда, де реалізує свої потенції феномен мови – навчитися виробляти методологічні процедури, за якими відбуваються визначення речей, подальше трактування значень. Адже, як зазначав «батько» терміну «філософія», античний мудрець Піфагор – кожна річ (предмет), явище має називатися своїм ім'ям: це є перша і найважливіша мета для всіх наук [2].

Відомий український письменник Олесь Гончар наголошував, що феномен мови простирається за межі простого спілкування та містить в собі глибинні пласти духовної енергії, найцінніші скарби культур-антропологічної спадщини, в якій мелодика буття об'єднуються з фарбами інтелектуальної діяльності, що розквітає у акті мислення.

Існують два основних підходи до опису мова/індивід. Перший погляд базується на мові як інструментальному важелю прояву людини, як мислячого суб'єкта. Інший підхід розкриває феномен мови як самостійної сутності, яка веде людину, погружаючи її в своє буття (М. Гайдеггер). Мовний простір надає символічну, описову, комунікативну функцію. Наше реагування на знаки, запускає механізм формування нової семантичної ситуації, і тоді, одні значення демонтуються («обнуляються»), стаючи лише контекстом (фоном) для розкриття наступного символу [2:3]. Таким чином, одне значення виконує функцію «що відтіняє», готуючи людину до зустрічі з новою інтерпретацією. Так фіксується безперервність актуального досвіду, яка робить його основою реальності, завдяки чому індивід використовує зв'язуючі і трансформуючі ланки представлення [3]. Присутність функціонального та етичного модусу в структурі мовних значень спрямована на підтримку відтворення соціокультурної, політико-ідеологічної, аксіологічної «норми» в рамках обраної парадигми-традиції.

Таким чином, мовні значення диференціюються на два типи: парадигмальні (відкриті) та девіантні (закриті). Обидві гуманітарні стратегії в мовному просторі характеризуються присутністю двох інструментальних доробок – функціонального інструментарію та етичного фактору. Вони між собою взаємодіють та мають певний вплив один на одного. Задача функціонального механізму забезпечити установлені зв'язки на рівні елементів системи, підтримки цілісної картини сприйняття реальності, яка відповідала би критеріям очевидності, аксіоматичності, логічної підпорядкованості та критичній рефлексії. Знаходження під поверхневим рівнем явищ стійких структур зумовлює традицію накладати суб'єкту певні трансцендентальні межі, демонтаж яких відбувається через процес зміни однієї парадигми іншою. Шлях фрустрацій в лінгвістичній царині може призвести як до формування нової світоглядної системи та нової теорії, так і до активації феномену «деформації» з подальшою патологізацією соціальної, культурної «норми».

Сила мовних значень полягає в тому, що вони надають людині особливі властивості – здатність не лише обмежувати один одного, але й примушувати, вводячи деструктивне (репресивне) начало. Техніка примусу супроводжується встановленням та виробленням нових

(девіантних) норм поведінки, обов'язкових для всіх членів суспільства. Небезпека тоталітарних систем (деспотій) полягає в тому, що вони привчають суспільство та індивіда «споживати» жорстокі, навіть жакливі речі безапеляційно, демонтуючи поняття «норми» та концепцію об'єктивної істини. Тому, слова Дж. Овруелла, коли він наголошував, що місія інтелектуалів нині полягає у промовлянні очевидних речей, аби людина не потонула остаточно у симуляціях щодо себе та реальності, стають як заповіт нащадкам.

Література:

1. Платон. Держава. / пер. Д. Коваль. Київ : Априорі, 2021. 464 с.
2. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар та ін. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.
3. Langer S. Philosophy in a New Key: A study in the Symbolism of Reason, Rite and Art, Harvard : University Press, 1957. 334 p.